

УДК 347.952:[343.85:328.185]

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2023-3-2>

«НЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА» МОДЕЛЬ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ЗБАГАЧЕННЮ

Ясінь Ілона Миколаївна,

кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Інституту права,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8074-8953>

***Анотація.** Актуальність теми дослідження зумовлена поширеністю корупції практично у всіх сферах суспільного життя та численними проблемними аспектами запобігання і протидії цьому ганебному явищу. За оцінками експертів, Україна щороку від корупції втрачає понад 900 млрд. гривень. Незважаючи на очевидність незаконного збагачення осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, розслідування фактів вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368⁵ КК України, виявляється проблемним. Запобігаючи діям корумпованих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, користуватися неправомірно набутими активами, законодавцем запроваджено інститут визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави, якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання цих активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті за рахунок законних доходів. З'ясовано правову природу інституту цивільно-правової конфіскації та практику застосування цього механізму у правовій системі України. Проаналізовано окремі положення законодавства зарубіжних держав, які регламентують процедуру визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави. Приділено увагу аналізу наукових позицій зарубіжних дослідників з проблематики запобігання і протидії корупції в контексті повернення необґрунтованих активів поза межами кримінального процесу з метою виявлення актуального і позитивного для України досвіду боротьби з таким негативним явищем. В результаті проведеного дослідження констатовано, що інститут цивільно-правової конфіскації, який є новелою українського законодавства, може бути ефективним правовим засобом запобігання і протидії незаконному збагаченню.*

***Ключові слова:** необґрунтовані активи, незаконне збагачення, цивільно-правова конфіскація, корупція.*

Yasin Ilona. “NON-CRIMINAL LAW” MODEL OF COMBATING ILLICIT ENRICHMENT

***Abstract.** The relevance of the research topic is condition to the spread of corruption in all areas of public life and the numerous problems of preventing and countering this shameful phenomenon. According to experts, Ukraine loses more than 900 billions UAH from corruption every year. Despite of the obvious illegal enrichment of persons authorized to perform the functions of the state or local self-government, the investigation of the facts of the commission of a criminal offense provided for by local article 368⁵ of the Criminal Code of Ukraine, turns out to be problematic. Preventing the actions of corrupt persons authorized to perform the functions of the state or local self-government from using illegally acquired assets, the legislator introduced the institution of recognition of unfounded assets and their collection into state income, if the court, on the basis of the submitted evidence, has not established that the assets or funds necessary for the acquisition these assets, in respect of which a lawsuit has been filed to declare them unfounded, were acquired at the expense of legal income. It has been clarified the legal nature of the institution of civil-law confiscation and the practice of applying this mechanism in the legal system of Ukraine. It has been analyzed separate provisions of the legislation of foreign states, which regulate the procedure for recognizing unsubstantiated assets and punishment them income to state. It has been analyzed of the scientific positions of foreign researchers on the issue of preventing and countering corruption in the context of the return of unfounded assets outside the criminal process for the purpose of detection relevant and positive experience for Ukraine in combating such a negative phenomenon. As a result of the conducted research, it was established that the institute of civil-law confiscation, which is a novel of Ukrainian legislation, can be an effective legal means of preventing and countering illegal enrichment.*

***Key words:** unfounded assets, illegal enrichment, civil confiscation, corruption.*

Вступ. Однією зі злободенних проблем сучасного українського буття є проблема боротьби з корупцією. З ефективною протидією цьому ганебному явищу суспільство пов'язує вирішення низки важливих внутрішньодержавних економічних, соціальних та політичних завдань, а також сподівання щодо подальшої інтеграції нашої держави до європейської та світової спільноти. Загальновідомо, що корупція стримує економічний розвиток держави та знижує якість життя громадян. У всесвітньому рейтингу СРІ (Індекс сприйняття корупції) за 2022 рік Україна посіла 116 місце у рейтингу 180 країн та отримала 33 бали зі 100 можливих [1]. Це дає підстави вважати, що здійснювані заходи щодо запобігання і протидії корупції не дали відчутних позитивних результатів та не можуть у достатній мірі впоратися із подоланням такого виду злочинності. Недосконалість законодавства України, недостатньо ефективна реалізація антикорупційної реформи, неоднозначність судової практики свідчить про те, що проблема існування корупційної злочинності ще довго залишиться актуальною.

Серед проблемних аспектів кримінально-правового запобігання і протидії корупційним правопорушенням є вітчизняна модель норми про відповідальності за незаконне збагачення (ст. 368⁵ КК України), яка на сьогодні не виправдовує соціального запиту, а саме повернення незаконно нажитих активів. Незважаючи на очевидність корупційного збагачення, фактів притягнення до кримінальної відповідальності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які незаконно збагачуються, дуже мало [2, с. 33]. Прикметно, що у Єдиному державному реєстрі судових рішень з моменту викладення статті про незаконне збагачення у редакції Закону України № 263-ІХ від 31.10.2019 р., не міститься жодного вироку, попри те, що у засобах масової інформації мало не щодня оприлюднюється інформація про затримання осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, під час отримання ними неправомірної вигоди, в яких у резуль-

таті обшуків виявлено активи, вартість яких значно перевищують як розмір отриманої ними неправомірної вигоди, так і суми їхніх законних доходів за десятки років державної служби. Попри потужний антикорупційний потенціал норма, яка регламентує кримінальну відповідальність за незаконне збагачення, не дає позитивного результату. Тому запровадження інституту визнання необґрунтованими активів та стягнення їх у дохід держави у національну правову систему повинно стати важливим альтернативним інструментом запобігання і протидії незаконному збагаченню та повернення неправомірно набутих активів. Так, запобігаючи діям корумпованих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування користуватися незаконно набутими активами, держава прагне усунути мотивацію, яка лежить в основі корупції.

Матеріали та методи. Складність та неординарність цієї проблеми привернула увагу багатьох науковців, про що свідчить чимала кількість публікацій. Зокрема, питання правової регламентації цивільно-правової конфіскації у законодавстві України досліджували А.А. Вознюк, І.В. Гловюк, О.О. Колотило, Д.Г. Михайленко, М.І. Хавронюк, Т.М. Хутор, С.С. Чернявський та інші науковці. Незважаючи на вагомий внесок їхніх праць у розвиток правової науки в контексті розглядуваної проблематики, питання правової природи цивільно-правової конфіскації потребує подальших наукових розробок.

У процесі дослідження було використано такі методи наукового пізнання: загальнонауковий діалектичний метод, який становить світоглядну основу публікації. Особливо очевидним застосування цього методу було у дослідженні правової природи інституту цивільно-правової конфіскації; історичний метод – застосовано для з'ясування та дослідження розвитку українського законодавства, який регламентує процедуру визнання необґрунтованими активів та стягнення їх у дохід держави; порівняльно-правовий – для з'ясування змісту та механізму визнання необґрунтованих активів та їх стягнення за

законодавством зарубіжних держав; метод узагальнення – для формування, на основі вже існуючих у спеціальній літературі позицій, поглядів і думок, нових позицій щодо правової природи інституту цивільно-правової конфіскації; статистичний – для аналізу даних практики застосування досліджуваного інституту.

Мета дослідження – з'ясувати правову природу інституту цивільно-правової конфіскації за законодавством України та проаналізувати практику застосування вказаного механізму і визначити на цій основі доцільність його існування.

Результати. Для України протидія корупційним та іншим злочинам є одним з ключових напрямів державної політики і забезпечення національної безпеки та економічного зростання [3, с. 2]. Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання активно боротися проти корупції, відмивання коштів та організованої злочинності [3, с. 2]. Важливою складовою системи протидії корупції є повернення незаконно набутих активів. Однак відомо, що суттєвою перешкодою на шляху до повернення неправомірно набутих активів є труднощі, пов'язані з розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень. З огляду на це у національному законодавстві для збільшення можливостей протидії корупції запроваджено інститут визнання необґрунтованими активів та звернення їх у дохід держави, без притягнення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування до кримінальної відповідальності.

Визначення специфіки та проблем правового регулювання цивільно-правової конфіскації передбачає з'ясування юридичної природи досліджуваного явища. У процесі дослідження необхідно висвітлити такі питання: 1) історія виникнення, становлення та розвитку; 2) визначення поняття; 3) характерні риси, ознаки, зміст; 4) соціальну умовленість; 5) мету; 6) правові наслідки; 7) механізм регулювання; 8) сутність та загальну характеристику; 9) місце в системі, співвідношення з іншими видами, відмінність від інших інститутів; 10) значення, функції, підстави [4, с. 433].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31.10.2019 року № 263-ІХ запроваджено інститут цивільно-правової конфіскації, тобто визнання активів необґрунтованими та подальше їхнє вилучення у дохід держави у випадку не доведення законності набуття таких активів. За словами авторів законопроектів (згідно з пояснювальними записками до них), вказані доповнення відповідатимуть кращим світовим практикам боротьби з корупцією [5]. Про доцільність запровадження такого інституту зазначено у Конвенції ООН проти корупції, Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію. У Рекомендаціях Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), вказано, що країни повинні створювати механізми, які б дозволяли без винесення обвинувального вироку конфіскацію доходів, отриманих злочинним шляхом, або інструментів злочину (Рекомендація 4) [6, с. 11]. У Директиві ЄС 2014/42/EU «Про замороження і конфіскацію засобів здійснення злочинів і доходів, набутих у злочинний спосіб» передбачено можливість здійснення розширеної конфіскації, конфіскації без судового рішення, проведення конфіскації майна третіх сторін, а також замороження активів без постанови суду [7] з гарантіями дотриманням і захисту прав людини відповідно до європейських стандартів.

Інститут визнання необґрунтованими активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та стягнення таких активів у дохід держави, існує в багатьох державах світу, зокрема у правових системах Північної Америки та більшості держав Західної Європи [8, с. 23]. Законодавством цих держав не передбачено можливості притягнення державних посадових осіб до кримінальної відповідальності за незаконне збагачення, натомість запроваджено альтернативні засоби боротьби з незаконним збагаченням, такі як конфіскація

незаконних активів. Правові позиції зазвичай спираються на положення законодавства з питань боротьби з організованою злочинністю, яке зменшує тягар доведення для сторони обвинувачення або переносить його на сторону захисту [8, с. 23]. Зокрема, як вдало підмітила Т.М. Хутор конфіскація необґрунтованих активів може мати різне змістове наповнення залежно від держави застосування і причин її впровадження [9, с. 9].

Так, у США з ціллю повернення необґрунтованих активів існує декілька взаємопов'язаних презумпцій, які застосовуються у цивільному провадженні. Це презумпції про склади кримінальних правопорушень, що мають на меті витребування активів без встановлення вини обвинуваченого (наприклад, презумпція шахрайства, зловживання впливом) [8, с. 49]. Законодавством Італії передбачено, що «на будь-які кошти, товари або прибуток, джерело походження яких не може бути обґрунтоване, що належить особі, визнаній винною у злочині ..., може бути накладено арешт за умови доведення того, що вони прямо або через третю особу належать фізичній або юридичній особі, яка має можливість вільного користування ними, а розмір такого майна є непропорційним по відношенню до розміру доходів такої особи» [8, с. 49].

Концепція «незвичайних статків», передбачена розділом 75 Закону «Про Національну комісію проти корупції» у Таїланді, яка передбачає можливість здійснення провадження щодо державного службовця, який став неспіврозмірно багатим. Питання про надмірне багатство розглядається у цивільному провадженні, у якому особа зобов'язана довести, що майно не є результатом незаконного збагачення [8, с. 51].

У Швейцарії у Законі «Про повернення незаконно нажитих активів», передбачено можливість застосування конфіскації в адміністративному порядку. Мета вказаного закону – спростити повернення доходів від корупційних діянь у ситуаціях, коли держава походження активів неспроможна провести кримінальне провадження, що відповідає

вимогам законодавства Швейцарії з питань міжнародної правової допомоги [8, с. 51]. Також слід зазначити, що конфіскація, яка здійснюється в рамках цивільного провадження, передбачена в Австралії, Великобританії, Канаді, Албанії, Грузії, Ізраїлі, Ліхтенштейні, Словенії, Філіппінах.

Підсумовуючи короткий огляд міжнародного законодавства та наукових позицій зарубіжних дослідників в контексті досліджуваної проблематики, можна констатувати, що інструмент визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави є досить поширений у законодавстві європейських держав та окремих держав Північної Америки. Враховуючи процесуальні труднощі розслідування корупційних кримінальних правопорушень і, як наслідок, повернення необґрунтованих доходів, правовий механізм стягнення активів поза межами кримінального процесу за законодавством України може бути ефективним засобом запобігання і протидії незаконному збагаченню.

Відповідно до чинного законодавства цивільна конфіскація є самостійною процедурою, яка відбувається за правилами цивільного провадження. Характерні ознаки, суть, правовий механізм регулювання та правові наслідки застосування досліджуваного інституту визначено у Главі 12 «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України). Так, у ст. 291 ЦПК України визначено, що «суд визнає необґрунтованими активи, якщо судом на підставі поданих доказів не встановлено, що активи або грошові кошти, необхідні для придбання активів, щодо яких поданий позов про визнання їх необґрунтованими, були набуті за рахунок законних доходів».

Відповідно до ст. 290 ЦПК України механізм застосування полягає у тому, що позов про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави подається: 1) прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП); 2) прокурорами Генеральної прокуратури України за дору-

ченням Генерального прокурора (у справах щодо активів працівника НАБУ, прокурора САП). Справи про цивільну конфіскацію розглядає Вищий Антикорупційний Суд України. Предметом спору можуть бути: активи, набуті після дня набрання чинності Законом України № 263-ІХ від 31.10.2019 р., якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у 500 і більше разів перевищує розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян (далі – НМДГ), але не перевищує 6 500 НМДГ; активи, набуті після дня набрання чинності Законом України № 263-ІХ від 31.10.2019 р., якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у 500 і більше разів перевищує розмір НМДГ, а кримінальне провадження за ст. 368⁵ КК України, предметом злочину в якому були ці активи, закрито на підставі пп. 3, 4, 5, 8, 10 ч. 1 ст. 284 КПК України; доходи, отримані від активів. Предметом позову є визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави.

Позов про визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави може бути пред'явлено до особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка набула у власність активи, та/або до іншої фізичної чи юридичної особи, яка набула у власність такі активи за дорученням особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, може прямо чи опосередковано вчиняти щодо таких активів дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними.

Правові наслідки застосування цивільно-правової конфіскації полягають у тому, що активи, визнані судом необґрунтованими, стягуються у дохід держави. Порядок їх стягнення здійснюється відповідно до положень Закону України «Про виконавче провадження», а в окремих випадках в порядку, встановленому Законом України «Про Націо-

нальне агенство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів».

Аналіз положень чинного законодавства дає підстави вважати, що інституту цивільно-правової конфіскації, притаманні такі ознаки: 1) визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави здійснюється поза межами кримінального процесу; 2) тягар доказування лежить на власнику активів (особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування або/та третій особі, яка за дорученням останньої набула активи у власність); 3) для визнання активів необґрунтованими не потрібно встановлювати предикат (діяння, яке призвело до незаконного збагачення); 4) для застосування цього механізму не встановлюється винуватість особи [10, с. 63].

Слід зазначити, що у літературі існує багато суперечок з приводу того, що процедура визнання необґрунтованих активів і стягнення у дохід держави порушує конституційний принцип непорушності права власності. В контексті цього Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) вказує, що враховуючи такі інструменти міжнародного права, як Конвенція ООН проти корупції, Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, Рекомендації FATF, існують загальноєвропейські та світові стандарти, які заохочують конфіскацію активів. Такі конфіскаційні заходи можуть бути застосовані і до третіх осіб, які мають право власності щодо активів, однак без необхідних підтверджуючих документів, які свідчать про добросовісність їхнього набуття. Так, ЄСПЛ у справі «Гогітідзе та інші проти Грузії» зазначив, що «національні органи отримали свободу застосовувати, в межах Конвенції, конфіскацію не лише до осіб, яких безпосередньо звинувачують у скоєнні правопорушень, але також членів їхніх сімей та інших близьких родичів, якщо вважалось, що вони володіли або розпоряджались майном, здобутим незаконним шляхом неформально від імені підозрюваних правопорушників або іншим чином не мали

документів, які підтверджують їхній добросовісний статус» [11].

У справі «Сілікієне проти Литви» оспорювана конфіскація була передбачена законом і переслідувала законну ціль, оскільки мала на меті перешкодити заявниці отримати майнову вигоду від користування конфіскованим майном на шкоду суспільству [12]. Аналіз окремих рішень ЄСПЛ дає підстави виснувати, що позбавлення власності шляхом визнання необґрунтованих активів та стягнення їх у дохід держави відповідає статті 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [13]. Безумовно, що питання захисту прав людини є пріоритетним завданням держави. Однак, правомірність визнання необґрунтованих активів та їх стягнення у дохід держави означає, що реалізація вказаної процедури здійснюється виключно на умовах, визначених законом та в інтересах суспільства. Тому такі результативні заходи протидії корупції, які є частиною державної політики у сфері запобігання злочинності, і захист прав людини є пропорційними, оскільки переслідують законну мету.

Щодо проваджень у цивільних справах за позовами про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави за законодавством України, то на підставі аналізу судової практики ВАКС у 2021 р. на розгляд суду надійшло 2 позовні заяви вказаної категорії. За результатами розгляду вимог один позов задоволено, відповідно в дохід держави стягнуто грошові кошти в роз-

мірі 1 252 236 гривень, проте у задоволенні вимог іншого позову було відмовлено [14]. У 2022 р. на розгляд суду надійшло вже 3 позовні заяви зазначеної категорії. Станом на кінець 2022 р. усі заяви розглянуто ВАКС із задоволенням або частковим задоволенням позовних вимог. За результатами їх розгляду в дохід держави було стягнуто необґрунтовані активи – грошові кошти на загальну суму 9 590 314 гривень [15]. Загальна сума активів, яка була стягнена в дохід держави за період 2021–2022 років, становила 10 842 550 грн.

Висновок. Підсумовуючи вищевикладене, слід вказати, що виконане дослідження засвідчило актуальність задекларованої теми для науки і практики правозастосування у сфері запобігання і протидії незаконному збагаченню. Окреслена мета досягнута шляхом з'ясування правової природи інституту цивільно-правової конфіскації та практики його застосування у правовій системі України. Аналіз положень національного та міжнародного законодавства, наукових позицій дослідників з проблематики запобігання і протидії корупції та судової практики визнання необґрунтованих активів та повернення їх у дохід держави засвідчило, що досліджуваний механізм, який є новелою вітчизняного законодавства, може бути ефективним правовим засобом протидії незаконному збагаченню осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування та корупційній злочинності в цілому.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції – 2022 рік. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
2. Ясінь І.М. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення за законодавством України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 ; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2018. 236 с.
3. Повернення активів в Україні. Практичне керівництво. URL: https://star.worldbank.org/sites/default/files/2020-12/asset_recovery_guide_ukrainian.pdf.
4. Вознюк А.А. До питання про зміст поняття «Кримінально-правова природа». Юридичні і політичні науки. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34058/71-Voznyuk.pdf>.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів». URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66264.
6. Міжнародні стандарти щодо боротьби з відмиванням коштів, фінансуванням тероризму та розповсюдження зброї масового знищення. Рекомендації FATF. URL:

https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86_.pdf.

7. Директива ЄС 2014/42/ЄУ «Про замороження і конфіскацію засобів здійснення злочинів і доходів, набутих у злочинний спосіб». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2014-42-es.pdf>.

8. Лінді Музіла. Отримати повне уявлення про державних службовців : керівництво з ефективного фінансового декларування. *Серія книг «Повернення викрадених активів» (StAR)*. Вашингтон : округ Колумбія, 2017. Світовий банк, doi:10.1596/978-1-4648-0953-8. Ліцензія: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO.

9. Хутор Т.М. Цивільна конфіскація необґрунтованих активів крізь призму захисту права власності. Київ : ТОВ РЕД ЗЕТ, 2020. 40 с.

10. Хутор Т.М. Стягнення активів у дохід держави в результаті визнання їх необґрунтованими: прихований вид покарання? *Наукові записки НАУКМА. Юридичні науки*. 2021. Том 7. С. 61–70.

11. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Гогітідзе та інші проти Грузії» від 12.08.2015 р. URL: <https://courses.ed-era.com/assets/courseware/9e466733eab9aeb296f9e4ce7973e27c/asset-v1:EdEra+HR201+hr201+type@asset+block/1P1-Gogitidze.pdf>.

12. Silickienė проти Литви – 20496/02 Рішення від 10.4.2012 [Секція II]. URL: [file:///C:/Users/Plona/Downloads/CASE%20OF%20SILICKIEN%C4%96%20v.%20LITHUANIA%20-%20\[Ukrainian%20Translation\]%20legal%20summary%20by%20the%20CoE%20Project%20_Continued%20support%20to%20the%20criminal%20justice%20reform%20in%20Ukraine_.pdf](file:///C:/Users/Plona/Downloads/CASE%20OF%20SILICKIEN%C4%96%20v.%20LITHUANIA%20-%20[Ukrainian%20Translation]%20legal%20summary%20by%20the%20CoE%20Project%20_Continued%20support%20to%20the%20criminal%20justice%20reform%20in%20Ukraine_.pdf).

13. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. (Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР). URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu52012?ed=1952_03_20.

14. Аналіз здійснення судочинства Вищим антикорупційним судом у 2021 році (як судом першої інстанції). URL: https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/analyses/justice_2021.pdf.

15. Аналіз здійснення судочинства Вищим антикорупційним судом у 2022 році (як судом першої інстанції). URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/analyses/justice_2022.pdf.

References:

1. Indeks spryynyattya koruptsiyi – 2022 rik. Retrieved from <https://cpi.ti-ukraine.org/> [in Ukrainian].
2. Yasin' I.M. (2018) Kryminal'no-pravova kvalifikatsiya nezakonnoho zbahachennya za zakonodavstvom Ukrayiny [Criminal-legal qualification of illegal enrichment according to the legislation of Ukraine] (Candidate's thesis). L'viv. [in Ukrainian].
3. Povernennya aktyviv v Ukrayini. Praktychne kerivnytstvo. Retrieved from https://star.worldbank.org/sites/default/files/2020-12/asset_recovery_guide_ukrainian.pdf. [in Ukrainian]
4. Voznyuk A.A. (2011) Do pytannya pro zmist ponyattya “Kryminal'no-pravova pryroda”. *Yurydychni i politychni nauky*. P. 429–434. Retrieved from <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/34058/71-Voznyuk.pdf> [in Ukrainian]
5. Poyasnyuval'na zapyska do proektu Zakonu Ukrayiny “Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo konfiskatsiyi nezakonnykh aktyviv osib, upovnovazhenykh na vykonannya funktsiy derzhavy abo mistsevoho samovryaduvannya, i pokarannya za nabuttya takykh aktyviv”. Retrieved from https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66264 [in Ukrainian]
6. Mizhnarodni standarty shchodo borot'by z vidmyvanniam koshtiv, finansuvanniam teroryzmu ta rozpovsyudzhennya zbroyi masovoho znyshchennya. Rekomendatsiyi FATF. Retrieved from https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%A0%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%86_.pdf
7. Dyrektyva YES 2014/42/ЄУ “Pro zamorozhennya i konfiskatsiyu zasobiv zdiysnennya zlochyniv i dokhodiv, nabutykh u zlochynnyy sposib”. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2014-42-es.pdf>
8. Lindi Muzila (2017) Otrymaty povne uyavlennya pro derzhavnykh sluzhbovtiv : kerivnytstvo z efektyvnoho finansovoho deklaruvannya [Getting the full picture of government employees : a guide to effective financial reporting] (*Seriya knyh “Povernennya vykradenykh aktyviv” (StAR)*). Vashynhton: okruh Kolumbiya.

9. Khutor T.M. (2020) Tsyvil'na konfiskatsiya neobgruntovanykh aktyviv kriz'pryzmu zakhystu prava vlasnosti. [Civil confiscation of unsubstantiated assets through from the perspective of property rights protection] Kyiv. 40. [in Ukrainian].

10. Khutor T.M. (2021) Styahnennya aktyviv u dokhid derzhavy v rezul'tati vyznannya yikh neobgruntovanykh: prykhovanyy vyd pokarannya? [Recovery of assets from the state income as a result of their recognition as unfounded: a hidden form of punishment?] (*Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*). 7, P. 61–70. [in Ukrainian].

11. Rishennya Yevropeys'koho Sudu z prav lyudyny u spravi «Hohitidze ta inshi proty Hruziyi» vid 12.08.2015 r. Retrieved from <https://courses.ed-era.com/assets/courseware/9e466733eab9aeb296f9e4ce7973e27c/asset-v1:EdEra+HR201+hr201+type@asset+block/1P1-Gogitidze.pdf>

12. Silickienè proty Lytvy – 20496/02 Rishennya vid 10.4.2012 [Sektsiya II]. Retrieved from file:///C:/Users/Ilna/Downloads/CASE%20OF%20SILICKIEN%C4%96%20v.%20LITHUANIA%20-%20[Ukrainian%20Translation]%20legal%20summary%20by%20the%20CoE%20Project%20_Continued%20support%20to%20the%20criminal%20justice%20reform%20in%20Ukraine_.pdf [in Ukrainian].

13. Protokol do Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 20 bereznia 1952 r. (Zakon Ukrainy «Pro ratyfikatsiyu Konventsiyi pro zakhyst prav i osnovnykh svobod lyudyny 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv № 2, 4, 7 ta 11 do Konventsiyi vid 17 lypnia 1997 r. № 475/97-VR). Retrieved from https://ips.ligazakon.net/document/view/mu52012?ed=1952_03_20 [in Ukrainian].

14. Analiz zdiysnennya sudochynstva Vyschym antykoruptsiynym sudom u 2021 rotsi (yak sudom pershoyi instantsiyi). Retrieved from https://hcac.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/analyses/justice_2021.pdf [in Ukrainian].

15. Analiz zdiysnennya sudochynstva Vyschym antykoruptsiynym sudom u 2022 rotsi (yak sudom pershoyi instantsiyi). Retrieved from https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/hcac/statistics/analyses/justice_2022.pdf [in Ukrainian].